

N:o 28.

Ank. till Riksd. Kansli d. 10 April 1872, kl. 3 e. m.

Utlåtande, i anledning af väckt motion om utarbetande af ny grufvestadga.

Uti en inom Andra Kammaren väckt, till Lag-Utskottet remitterad motion (N:o 6) har Herr A. Grill hufvudsakligen anført, att, enligt gällande grufvestadga af den 12 Januari 1855, egde en hvar, som uppfunne eller ville upptaga förut känd, men försummad malmfyndighet, att densamma bearbeta, med full eganderätt till hälften och, om jordegaren ej ville eller förmådde i arbetet deltaga, med full eganderätt till hela fyndigheten. Denna grund för så kallad grufve-egendom hade tillkommit under en tid, då det ansågs nödigt att på hvarje sätt understödja bergshandteringen och då ett sådant förbigående af eganderätten kunde vara förklarligt. Men numera vore den icke öfverensstämmande med det hos oss gällande begreppet om eganderättens helgd. I de länder, der all jord ursprungligen ansetts tillhöra kronan, kunde det ega sin historiska och möjligen rättsliga förklaring, att dispositionen öfver de underjordiska mineralrikedomarne bibehållits åt kronan, och att denna rättighet af henne upplåtits åt andra, men svenska jorden hade i allmänhet ej varit förlämningsjord. Det vore visserligen sannt, att det apokryfiska s. k. Helgeandsholms-beslutet skulle åt kronan förbehållit rätt till malmfyndigheter, men då i sednare tider kronan icke allenast icke bibehållit de af henne förr egda och bearbetade malmtillgångar, utan på ett eller annat sätt afhändt sig dessa, och då i gällande grufvestadga till och med förklaras, att kronoåbo, boställsinnehafvare eller den, som eljest har nyttjanderätten till kronojord, skall njuta jordegarerätten till godo, vore det

tydligt, att kronan själf afstått från grundsatsen att hon skulle vara egare till de mineraliska tillgångarne på jord, som af annan innehafves. Den tionde, som till kronan utgått, först af malmbrytningarne och sedan af tillverkningarne under namn af tackjernstionde m. m., hade varit sista spåret af Helgeandsholms-beslutet och kronans rätt till malmtillgångarne i riket. Åtskilliga mineralier, såsom kalksten, sandsten m. m., hvilka enligt äldre lagar varit föremål för inmutning, hade genom 1855 års grufvestadga blifvit derifrån uteslutna. Genom den riktning, bergslagstiftningen under sednare tider sålunda tagit, framginge, att kronan afstått från den rätt till malmtillgångarne i riket, som hon ansett sig ega. Men likväl qvarstode i 1855 års grufvestadga den bestämmelse, att alla metaller och malmer, svafvelkis, blyerts och stenkol äfvensom s. k. varp vid ödelagda grufvor och bergverk kunde inmutas. Förvärfvandets eganderätt till malmfyndighet medelst inmutning hade blifvit i lag medgifvet, för att gynna bergshandteringen, men numera åtminstone hade det visat sig, att denna näring deraf droge ringa eller ingen fördel. Det vore nemligen bekant, att ytterst få, förut okända, malmanledningar under sednare tider upptäckts, hvilka varit af något större värde, samt att s. k. malmletare sällan skördade rikedomar; och i afseende på de skånska stenkolsfälten hade grufvestadgan säkerligen verkat skadligt, i det att den, oafsedt att den der liksom annorstädes uppväckt jordegarnes ovilja mot inmutarne, tvungit dessa att för sina utmåls bevarande dela sitt kapital, som sålunda blifvit otillräckligt för dem själfva att drifva arbetet. I förhållande till en inmutare vore jordegaren, om icke alldeles, åtminstone nästan rättslös. Grufvestadgan tillerkände utan all appell inmutaren en expropriationsrätt, som ej beviljades något annat enskildt företag och som tilläte utlänningar att utan Kongl. Maj:ts tillstånd besitta fast egendom i riket. En jordegare, som ej egde kapital, måste till den starkare, med eller emot sin vilja, utan ersättning afstå från all eganderätt till fyndighet. Genom felaktig redaktion af § 35 i grufvestadgan hade »grufveegaren» förblandats med »jordegaren», och ehuru väl noga blifvit stadgadt, huru förfaras skulle, då inmutaren försummar sin rätt, saknades dock all bestämmelse, huru med den så kallade jordegareandelen sig förhölle, om den t. ex. genom köp öfvergått i annans hand. — Vidare hade genom de på statens bekostnad under arbete varande geologiska undersökningar lemnats ett tillfälle till enskildt förvärf, som, om det begagnades, hvartill all laglig rätt förefunnes, ej varit afsedt; Och om man slutligen betänkte, att flera utländska bolag redan bygde eller ämnade bygga jernvägar i många trakter af riket, måste det väcka allvarsamma farhågor att få se våra oupptagna malm-

tillgångar blottställda för att, utan ringaste ersättning, till följd af en felaktig lagstiftning, komma utlandet till godo.

På dessa skäl ville motionären hemställa, »att Riksdagen måtte ingå till Kongl. Maj:t med underdånig anhållan om skyndsamt utarbetande och utgifvande af ny grufvestadga med borttagande af den så kallade inmutarerätten».

I de flesta europeiska länder hafva från äldre tider vissa mineralier varit ansedda såsom kronans eller det allmännas tillhörigheter, och detta förhållande eger i allmänhet ännu rum så vida, att hos de flesta folk staten fränkänner jordegaren den uteslutande dispositionsrätten till vissa mineralier. *Bergsbrukets regalitet*, såsom det kallades, uppkom derigenom att staten tillerkände sig eganderätten till dessa mineralier. Då det emellertid visade sig, att staten icke sjelf kunde med fördel tillgodogöra sig mineralrikedomarne, började regeringarne att öfverlåta rätten till mineraliers uppsökande åt enskilde, och snart modifierades regalet ända derhän, att den, som uppfunnit en mineral-anledning, tillerkändes en formlig rätt att af staten erhålla förläning af eganderätten till densamma. Denna modifikation af bergsregalet, hvarigenom bergsbruket gjordes till en *fri* näringsgren, är på tyska rättsspråket känd under namn af *bergsbrukets friförklaring*.

Hela den äldre tyska lagstiftningen i detta ämne hvilar på förut-sättningen af kronans rätt till vissa mineralier. Men den preussiska grufvelagen af den 24 Juni 1865 grundar sina bestämmelser om bergsbrukets frihet på statens höghetsrätt eller politie-höghet, d. v. s. dess rätt att lagstifta för näringarne. Enligt denna lag har jordegaren ej någon rätt att förfoga öfver följande mineralier: guld, silfver, qvicksilfver, jern, bly, koppar, tenn, zink, kobolt, nickel, arsenik, mangan, antimon och svafvel. Nyssnämnda lag har sedermera blifvit med vissa modifikationer införd i åtskilliga af de förra tyska småstaterna; den har ock i hufvudsakliga delar tjenat till mönster för de särskilda grufvelagar, hvilka under sednare tider blifvit utfärdade, den 20 Mars 1869 för konungariket Bayern, den 15 April 1867 för hertigdömet Braunschweig, den 17 April 1868 för hertigdömet Sachsen-Meiningen och den 16 Augusti sistnämnda år för hertigdömet Gotha. Uti den för konungariket Sachsen utfärdade lag af den 16 Juni 1868 äro från jordegarens förfogande undantagna de mineralier, hvilka äro användbara för utbringandet af metaller, äfvensom stensalt och saltkällor.

I den österrikiska grufvelagen af den 23 Maj 1854 äro under bergsregal (i sjelfva verket här likbetydande med höghetsrätt) hänfödda, d. v. s. föremål för inmutning: alla mineralier, hvilka äro egnade för

utbringandet af metaller, svafvel, alun, vitriol eller koksalt, äfvensom cementvatten, grafit och jordhartser samt alla slag af svart- och brunkol.

Den för Frankrike gällande grufvelag, *Code des Mines*, af den 21 April 1810, är bygd på grundsatsen af statens höghetsrätt. Den fördelar samtliga mineralier eller fossilier i tre klasser och hänför dem till antingen 1:o) *mines*, 2:o) *minières* eller 3:o) *carrières*. De till första klassen hörande mineralier, hufvudsakligen sådana hvilka innehålla metalliska ämnen, äro i full och egentlig mening till inmutning lofgifna. Beträffande till den andra klassen hörande mineralier, så har jordegaren i allmänhet företrädesrätt att bearbeta dessa; men i afseende på vissa bland dem eger den inskränkning i hans rätt rum, att om jordegaren ej vill behörigen bearbeta dem, rättigheten dertill kan af vederbörande myndighet upplåtas åt annan. De till den tredje klassen hörande mineralier tillhöra i regeln jordegaren.

Franska lagstiftningen, ursprungligen omfattande äfven Belgien, gäller ännu, ehuru med vissa modifikationer, för detta sednare land.

Med afseende å förevarande hufvudfråga kunna förhållandena inom Italien ordnas i följande grupper: i Toscana, der genom lag den 13 Maj 1788 upphäfdes all slags regalrätt i fråga om mineralier, hvilka derstädes anses tillhöra jordegaren; i nordliga Italien, der staten, genom meddelande af koncession, förfogar öfver föremål för bergsnärings; i Kyrkostaten, der sistberörda grundsats samt åsigten om jordegarens rättigheter härutinnan stå i strid med hvarandra; och i sydliga provinserna, der jordegaren har företrädesrätt till bergverksdrift å sin grund, men der tillika, för den händelse att han ej begagnar sin rätt, staten kan åt annan meddela förläning, eller koncession, å mineralfyndighet, som utgör föremål för bergverksdrift.

Enligt den för Portugal den 31 December 1852 utfärdade lag är inmutningsrätt der medgifven, jemväl i fråga om sten- och jordarter.

I Spanien hafva genom ett dekret af den 29 December 1868 dittills gällande stadganden rörande bergsbruket blifvit i vissa delar, till förmån för bergsbruksidkarne, väsendtligen förändrade. Enligt detta dekret fördelas mineralrikets alster i trenne afdelningar. De under första afdelningen upptagna mineralier tillhöra, om de förekomma å s. k. domanialgrund, det allmänna till nyttjande. Finnas de åter å privategendomar, afträder staten dem till jordegaren. För de till andra klassen hörande mineralier gäller samma stadgande, dock att, om jordegaren ej vill för egen räkning tillgodogöra dem, staten kan, då det allmännas intresse dertill föranleder, afträda dem till annan. De i tredje afdel-

ningen omförmälda mineralier kunna allenast på grund af en från statens sida meddelad koncession tillgodogöras.

För Polen är ny grufvelag utfärdad den 28 Juni 1870. Enligt denna kan med vederbörande myndighets begifvande å annans mark företagas grufvearbete för tillgodogörande af stenkol, galmeja och blyerts, oberoende af jordegarens samtycke, hvilket deremot erfordras i afseende på andra mineralier.

Norges »Lov angaaende Bergverksdriften» af den 14 Juli 1842 upptager såsom föremål för inmutning alla metaller och malmer, med undantag af myr- och sjömalmer.

I Ryssland, hvarest sedan början af förra århundradet utkommit öfver 500 bergsförordningar, har gjort sig gällande den grundsats, att grufvearbete ej må företagas å privat fastighet, med mindre jordegaren der till lemnar tillstånd.

Englands lagstiftning har jemväl en från Europas öfriga kulturstater väsendtligen afvikande karakter. Ursprungligen fanns i England en kronan tillkommande, bergsregalet motsvarande rätt, under namn af Royalty. Under tidens lopp har dock denna Royalty, utom till guld och silfver samt några vissa bergverk, såsom tenn- och blygrufvorna i Cornwallis och Derbyshire, öfvergått till jordegaren. Denne är således egare till de på hans område befintliga mineralier, och deras bearbetande af någon annan än jordegaren beror på öfverenskommelse.

I Sverige började kronans anspråk i ifrågavarande hänseende tidigt att göra sig gällande. Äfven om den i 1354 års ordning för Norbergs bergslag stadgade förlust af grufvelotten till kronan för den bergsman, som ej öste grufvan eller rensade vägen, icke kan härledas från en kronans rätt till grufvan, så synes deremot det i 1485 års förordning om malmberg förekommande påbud om tionde af malm, funnen å skattejord, icke otydligt leda sitt ursprung från en kronans eganderätt. Under Gustaf I framträder regalrätten fullkomligt tydligt genom den i Kongl. brefvet till bergsmännen på Noraskogen den 29 Mars 1552 uttalade grundsats, att »all malmberg i Sverige lyda till Sveriges krona», en grundsats som genomgår de sedermera tid efter annan utkomna bergsförfattningar. Kronan begagnade denna sin rätt efter omständigheterna. Än dref hon bergsbruk för egen räkning, än upplät hon rättigheten dertill åt annan, antingen under form af specialprivilegium, tilldeladt vissa personer, eller ock under form af vissa allmänt medgifna rättigheter, t. ex. den hvilken tillerkändes uppfinnaren.

Erfarenheten af den ringa båtnad bergsregalet i sin egentliga form tillskyndade staten ledde emellertid till en alldeles dylik modifikation

af detsamma, som i Tyskland egde rum genom bergsbrukets friförklaring. I Kongl. Maj:ts plakat och förordning den 27 Augusti 1723 förklaras nemligen, »att med det ordet Regale hädanefter ej annorlunda förstås, än om någon antingen skulle fördölja och nedertysta, eller ock ej vilja sådana för riket gagneliga metaller, mineralier och fossilier uppbringa och bearbeta, det Wi då, på det den rikedom och välsignelse, som Gud således i jorden nederlagt, ej må blifva onyttig der liggande, utan till landets och dess innebyggares fromma i dagen frambragt, förbehålle oss att igenom vårt Bergs-kollegium privilegiera och upplåta sådana metall- och mineralstreck åt dem som håg, lust och förmögenhet ega, desamma vid sin rätta drift efter bergsvis — — — uppehålla och fortsätta.»

I sammanhang härmed blef uppfinnarens rätt bestämd till fjerdelen af grufvan och, vid vissa ädlare verk, till hälften. Någon bestämd rätt för jordegaren att deltaga i arbetet nämner ej 1723 års författning. Den förutsätter endast, att jordegaren, när han tillika var uppfinnare, fick drifva grufvan för egen räkning; och när uppfinnarens rätt var inskränkt till blott en del af grufvan, ansågs det väl falla af sig sjelf, att jordegaren var närmast berättigad till den återstående andelen. Genom Kongl. förordningen den 6 Dec. 1757 utsträcktes uppfinnare-andelen till hälften, såsom jemväl är bestämdt i 1855 års nu gällande grufvestadga, hvilken uttryckligen tillerkänner jordegaren den andra hälften.

Om man föreställer sig det ursprungliga förhållandet, så ligger visserligen den tanken nära till hands, att jordegaren borde vara egare jemväl till de i jorden befintliga mineralier. Men denna åsigt saknar historiska bevis. Vår lagstiftning ådagalägger, såsom ofvan är utredt, att kronan i alla tider, såvidt känt är, utöfvat rättigheten att bestämma om ifrågavarande fyndigheter, och någon rättsgrund torde följaktligen ej förefinnas för det uppställda anspråket att fyndigheterna böra, utan afseende å statens fördel, tillerkännas jordinnehafvaren med samma eganderätt, hvarunder han besitter jorden. Sådant hindrar dock naturligtvis icke att lagstiftningen afhänder kronan rättigheten att bestämma om dessa fyndigheter och i stället öfverflyttar den på jordegaren, derest sådant kan ske utan men för det allmänna eller utan skada för bergsbruket, hvars utveckling för hela landet är af så stor betydelse.

Frågan blir således helt enkelt den, huruvida ur synpunkten af bergsbrukets utveckling, å ena sidan, och landtbrukets, å den andra, för närvarande må anses lämpligt att, på sätt motionären föreslagit, helt och hållet borttaga den onekligen för jordegaren ganska ofta

menliga friheten för en hvar att på annans område uppsöka och sig till nytta bearbeta vissa mineralier, som inmutningsrätten innebär. Ehuru Utskottet till fullo uppskattar de olägenheter bibehållandet af denna rätt tillskyndar jordegaren och jemväl antager, att någon gång jordkulturen kan komma att dymedelst hämmas, tror dock Utskottet, att den skada, som deraf uppkommer, icke uppväger den skada, som bergsbruket skulle lida genom rättens fullkomliga upphäfvande utan alla förberedelser. Det stöd för en motsatt åsigt, man velat hemta företrädesvis från England, synes Utskottet föga betydande. Att man der tillitrott sig lemna jordegaren i uteslutande besittning af nästan alla på hans grund befintliga mineralier, låter förklara sig af detta lands egendommiga förhållanden, dess utbildade näringsflit och stora tillgång på kapital. Helt annat är förhållandet här i landet, der jordegaren ofta nog har svårt att skaffa sig erforderligt förlag till sjelfva jordbruket, och exemplen från Europas öfriga mest framstående kulturfolk mana ej till alltför radikala steg. Nästan allestädes har man äfven i den nyaste lagstiftningen ansett nödigt att bibehålla inmutningsrätten, ungefär sådan den af gammalt varit, och den har i åtskilliga länder till och med vunnit större utsträckning än hos oss. Först när man kan vara någorlunda förvissad, att till följd af en närmare allmän kännedom om landets geologiska förhållanden, i förening med ökad näringsflit, företagsamhet och kapitaltillgång, jordegaren vunnit insigt och förmåga att sjelf uppsöka och bearbeta de på hans grund befintliga mineralier, hvilket desto mindre torde kunna antagas ännu hafva inträffat, som det är ett erkänt faktum att de äldre flesta hitintills bearbetade mineralfyndigheter blifvit upptäckta, icke af jordegarne, utan af andra personer — först då torde inmutningsrätten kunna utan skada för det allmänna helt och hållet afskaffas. Huruvida i allt fall sådant någonsin bör ske på en gång kan anses tvifvelaktigt; åtminstone synes det Utskottet, som om det sätt att vinna målet, som består uti att så småningom och endast delvis inskränka inmutningsrätten, icke saknade goda skäl för sig. I det hänseendet lemnar nu gällande grufvestadga ett godt föredöme. Jemför man denna stadga med de i samma ämne förut gällande föreskrifter, så finner man nemligen, huruledes antalet af de s. k. regala mineralierna genom densamma blef betydligt inskränkt. Förut voro icke blott alla metaller och malmer, utan äfven hvarjehanda andra mineralier och nyttiga fossilier samt berg- och jordarter föremål för inmutning. I detta afseende gjorde 1855 års författning den på rationel grund hvilande inskränkning, att man från jordegarens uteslutande förfogande undantog endast sådana mineralier, hvilka man ansåg honom

antingen för sitt jordbruk icke behöfva, eller ock i allmänhet sakna förmåga att själf bearbeta. Denna inskränkning i inmutningsrätten kunde tillräckligt motiveras af den större företagsamhet och kapitaltillgång, hvartill landet då utvecklats sedan 1723; och om äfven samma skäl nu tala för en ytterligare inskränkning af inmutningsrätten, följer deraf ingalunda, att tiden är inne att helt och hållet upphäfva den.

Såsom ett ytterligare skäl för sin åsigt om faran af att nu alldeles upphäfva inmutningsrätten, anser sig Utskottet böra upplysa, att Utskottet varit i tillfälle att taga kännedom om Kongl. Kommers-kollegii den 28 Mars nästlidna år till Kongl. Maj:t afgifna underdåniga utlåtande i anledning af Wallåkra stenkols-aktiebolags och Skånska stenkols-bolagets gjorda underdåniga framställning om vissa ändringar i grufvestadgan, åsyftande utsträckning, beträffande stenkol, af den rätt, som för närvarande är inmutare tillerkänd, i fråga om dels det område närmast boningshus m. m., hvarifrån inmutare är utestängd, och dels utmålsvidden, samt att Utskottet deraf inhemtat, att icke blott Kommers-kollegium, utan äfven vederbörande bergmästare, chefen för Sveriges geologiska undersökning, Konungens Befallningshafvande i Malmöhus län äfvensom samma läns landsting, hvilkas yttrande Kollegium infor-drat, uttalat sig i en den underdåniga framställningen tillmötesgående riktning.

I betraktande af allt detta och som motionärens framställning icke lär gifva Utskottet anledning att ingå i någon af honom ej påkallad undersökning, huruvida en eller annan partiel ändring i grufvestadgan må anses behöflig, föranlåtes Utskottet vördsamt hemställa,

att Herr Grills ifrågavarande förslag ej måtte till någon vidare åtgärd å Riksdagens sida föranleda.

Stockholm den 8 April 1872.

På Utskottets vägnar:

Eric Sparre.

Reser-

Reservationer:

af Herr Grefve *Mörner*: »Om äfven icke förnekas må att förhållandena i anseende till inmutarerätten och hvad dervid bör iakttagas blifvit genom sednast utfärdade grufvestadga ordnade på ett bättre sätt än som förut egt rum, så torde dock förändringar beträffande nämnda rätt ännu vara af behovet påkallade. Dels kan väl ifrågasättas, huruvida icke rättigheten till inmutning bör inskränkas till endast några bestämda, för Sverige viktiga metaller, såsom koppar, jern, zink och måhända nickel, samt dels kunde måhända vara billigt att en inmutning medförde skyldighet till någon sådan afgift till jordegaren, att det lättsinniga och jordegarens rätt utom all fråga kränkande förfarande, som vid inmutningar nu ofta eger rum, blefve i någon mån stäfdadt. Särskildt synas omständigheterna i hög grad antyda behovet af att någon åtgärd vidtages, hvarigenom rättigheten att söka efter stenkol, till jordegarens skydd, i väsendtlig mån begränsas. För min del skulle jag således önskat att Utskottet så till vida bifallit motionen, att Utskottet föreslagit Riksdagen att till Kongl. Maj:t ingå med en underdånig hemställan, att Kongl. Maj:t täcktes låta undersöka, huruvida icke en förändring i grufvestadgan i ofvan angifna syftemål borde ega rum, och, om så funnes vara förhållandet, låta utarbета en ny grufvestadga och densamma Riksdagen sedermera förelägga».

af Herr *von Möller*;

af Herr Friherre *Nordenfalk*.

Hvarjemte Herrar *Lars Persson* och *Sven Nilsson* begärt få antecknad, att de vid ärendets slutliga behandling inom Utskottet icke varit närvarande.